

Inagamova Feruza Xurshitovna

TMC Tashkent Instituti

Tillar, aniq va ijtimoiy fanlar kafedrasida dotsenti

falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

inagamovaferuza4@gmail.com

YANGI O'ZBEKISTONDA QADRIYATLAR TRANSFORMATSIYASINING IJTIMOIY-MADANIY VA FALSAFIY JIHLTLARI

Annotatsiya.

Mazkur maqolada Yangi O'zbekistonda kechayotgan qadriyatlar transformatsiyasi jarayoni ijtimoiy-madaniy va falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Globallashuv, texnologik taraqqiyot hamda ijtimoiy modernizatsiya sharoitida milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi dialektik bog'liqlikning kuchayishi asoslab beriladi. Tadqiqotda falsafiy-aksiologik tahlil va sotsiologik yondashuv metodlaridan foydalanilgan. Qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlarning ijtimoiy ong, madaniy muhit va shaxsiy identifikatsiyaga ko'rsatadigan ta'siri ochib beriladi. Maqolada Yangi O'zbekistonda inson qadri, ilm, innovatsiya va ijtimoiy adolat kabi qadriyatlarning markaziy ahamiyat kasb etayotgani ilmiy asoslanadi. Olingan natijalar qadriyatlar transformatsiyasini ijtimoiy-tarixiy zaruriyat sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Kalt so'zlar. Qadriyatlar transformatsiyasi, aksiologiya, globallashuv, ijtimoiy ong, madaniy muhit, Yangi O'zbekiston, falsafiy tahlil, ma'naviy jarayonlar

Аннотация.

В данной статье анализируется процесс трансформации ценностей, происходящий в Новом Узбекистане, с социально-культурной и философской точек зрения. Обосновывается усиление диалектической взаимосвязи между национальными и общечеловеческими ценностями в условиях глобализации, технологического прогресса и социальной модернизации. В исследовании использованы методы философско-aksiологического анализа и социологического подхода. Раскрывается влияние изменений в системе ценностей на общественное сознание, культурную среду и личностную идентификацию. В статье научно обосновывается, что в Новом Узбекистане центральное значение приобретают такие ценности, как человеческое достоинство, знания, инновации и социальная справедливость. Полученные результаты позволяют интерпретировать трансформацию ценностей как социально-историческую необходимость.

Ключевые слова. Трансформация ценностей, аксиология, глобализация, общественное сознание, культурная среда, Новый Узбекистан, философский анализ, духовные процессы

Abstract.

This article analyzes the process of value transformation in New Uzbekistan from socio-cultural and philosophical perspectives. It substantiates the strengthening of the dialectical relationship between national and universal values in the context of globalization, technological progress, and social modernization. The research employs philosophical-axiological analysis and sociological approach methods. The impact of changes in the value system on social consciousness, cultural environment, and personal identity is revealed. The article scientifically establishes the central importance of values such as human dignity, knowledge, innovation, and social justice in New Uzbekistan. The obtained results allow for the interpretation of value transformation as a socio-historical necessity.

Keywords: Value transformation, axiology, globalization, social consciousness, cultural environment, New Uzbekistan, philosophical analysis, spiritual processes

KIRISH. Bugungi globallashuv davrida jamiyat taraqqiyoti murakkab va ko'p qirrali ijtimoiy jarayonlar bilan tavsiflanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivoji, madaniyatlararo muloqotning kuchayishi hamda ijtimoiy hayotning raqamlashtirishi jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi bilan bir qatorda, uning ma'naviy-aksiologik asoslariga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada qadriyatlar tizimi an'anaviy shaklda saqlanib qolmay, balki yangi ijtimoiy sharoitlarga moslashgan holda qayta shakllanmoqda. Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy jamiyatlarda qadriyatlarning transformatsiyasi ijtimoiy evolyutsiyaning muhim belgilaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko'lamlı islohotlar nafaqat siyosiy va iqtisodiy sohalarni,

balki jamiyatning ma'naviy-aksiologik asoslarini ham qamrab olmoqda. Inson qadri, erkinlik, adolat, ilmparvarlik va ijtimoiy mas'uliyat kabi tushunchalarning ustuvor ahamiyat kasb etishi qadriyatlar tizimida sifat jihatdan yangi bosqich shakllanayotganidan dalolat beradi. Bu jarayon an'anaviy milliy qadriyatlarining inkori emas, balki ularning zamon talablari bilan uyg'unlashuvi asosida yangicha mazmun kasb etishini anglatadi. Shu bois qadriyatlar transformatsiyasi jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va taraqqiyotning muhim omili sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mazkur jarayonning falsafiy tahlili shuni ko'rsatadiki, qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlar bevosita ijtimoiy ong, madaniy muhit va shaxsiy identifikatsiya bilan uzviy bog'liqdir. Ayniqsa, globallashuv sharoitida milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi

munosabatlar murakkablashib, ularning o'zaro ta'siri yangi mazmun kasb etmoqda. Bu holat qadriyatlar transformatsiyasini faqat ijtimoiy hodisa sifatida emas, balki chuqur falsafiy jarayon sifatida ham tadqiq etishni taqozo etadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi Yangi O'zbekistonda sodir bo'layotgan qadriyatlar transformatsiyasining ijtimoiy-madaniy va falsafiy mohiyatini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot doirasida qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlarning sabab va omillari, ularning ijtimoiy ong hamda madaniy muhitga ta'siri falsafiy-aksiologik yondashuv asosida o'rganiladi. Shuningdek, globallashuv sharoitida milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi dialektik aloqaning kuchayishi ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarda qadriyatlar transformatsiyasi muammosi globallashuv va modernizatsiya jarayonlari bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinmoqda. Aksiologiya doirasida qadriyatlar jamiyatning ijtimoiy-madaniy taraqqiyotini belgilovchi muhim omil sifatida talqin qilinadi va ularning dinamik xususiyati alohida ta'kidlanadi [1].

Ilmiy adabiyotlarda globallashuvning qadriyatlar tizimiga ta'siri masalasida turli yondashuvlar mavjud. Ayrim tadqiqotchilar ushbu jarayonni milliy qadriyatlarning yemirilishiga olib keluvchi omil sifatida baholagan bo'lsalar [2], boshqa mualliflar

globallashuvni qadriyatlarning yangi ijtimoiy sharoitga moslashuvi va qayta talqin qilinishiga imkon beruvchi hodisa sifatida izohlaydilar [3]. Bu holat qadriyatlar transformatsiyasining murakkab va dialektik xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi.

O'zbek jamiyatida qadriyatlar transformatsiyasi masalasi mahalliy olimlar tomonidan ham keng yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida mustaqillikdan keyingi davrda qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlar siyosiy, huquqiy va ijtimoiy islohotlar bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi [4]. Ayniqsa, inson qadri, ijtimoiy adolat, fuqarolik faolligi va ma'naviy mas'uliyat masalalarining markaziy o'ringa chiqishi Yangi O'zbekistondagi ma'naviy jarayonlarning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Ayniqsa, inson qadri va ijtimoiy adolat masalalarining markaziy o'ringa chiqishi Yangi O'zbekistondagi ma'naviy jarayonlarning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Bundan tashqari, zamonaviy ijtimoiy nazariyalarda qadriyatlar transformatsiyasi ijtimoiy institutlar faoliyati bilan bog'liq holda ham o'rganiladi. J. Habermasning diskursiv demokratiya konsepsiyasi doirasida qadriyatlar jamiyatda ijtimoiy kelishuv va normativ barqarorlikni ta'minlovchi muhim omil sifatida talqin qilinadi [5]. Bu yondashuv qadriyatlar transformatsiyasining ijtimoiy muvozanatni saqlashdagi rolini anglashga yordam beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot Yangi O'zbekistonda qadriyatlar transformatsiyasining ijtimoiy-madaniy va falsafiy xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan bo'lib, unda kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida falsafiy-aksiologik tahlil asosiy metod sifatida tanlanib, qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlar jamiyat taraqqiyotining obyektiv jarayoni sifatida talqin qilindi. Ushbu yondashuv qadriyatlarning mohiyati, ularning ijtimoiy ong va madaniy muhitdagi o'rnini ochib berish imkonini beradi.

Shuningdek, tadqiqotda tarixiylik va mantiqiylik tamoyillari uyg'unlashtirildi. Qadriyatlar transformatsiyasi muayyan tarixiy sharoit va ijtimoiy ehtiyojlar bilan bog'liq holda tahlil qilinib, Yangi O'zbekistonda kechayotgan ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy islohotlar kontekstida o'rganildi. Bu esa qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlarni statik hodisa emas, balki uzluksiz va dinamik jarayon sifatida asoslash imkonini berdi.

Tadqiqot doirasida umumilmiy metodlardan – tahlil va sintez, taqqoslash, umumlashtirish va abstraksiyalash usullaridan keng foydalanildi. Ushbu metodlar yordamida milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi dialektik bog'liqlik, ularning o'zaro ta'siri hamda ijtimoiy hayotda namoyon bo'lish shakllari aniqlashtirildi. Ayniqsa, an'anaviylik va tadrijiylik tamoyillari asosida qadriyatlar tizimining yangilanish mexanizmlarini ochib berishga alohida e'tibor qaratildi.

Bundan tashqari, tadqiqotda empirik materiallardan ham foydalanildi. Xususan, sotsiologik so'rov natijalari qadriyatlar transformatsiyasining ijtimoiy idrokda aksini aniqlashda muhim manba bo'lib xizmat qildi. So'rov ma'lumotlari jamiyatda globallashtirish, gender tengligi, ta'lim va axborot makoni bilan bog'liq qadriyatlarga bo'lgan munosabatni aniqlash imkonini berdi. Ushbu empirik ma'lumotlar falsafiy tahlil natijalarini dalillash va umumlashtirishda qo'llanildi.

Metodologik yondashuvning muhim jihatlardan biri sifatida tizimli yondashuv tanlandi. Ushbu yondashuv qadriyatlar tizimini ijtimoiy hayotning boshqa sohalari — siyosat, huquq, madaniyat va ta'lim bilan o'zaro bog'liq holda tahlil qilishga imkon berdi. Natijada qadriyatlar transformatsiyasi alohida hodisa emas, balki jamiyat modernizatsiyasining tarkibiy qismi sifatida asoslandi.

Umuman olganda, qo'llanilgan metodologiya tadqiqot maqsad va vazifalariga mos bo'lib, Yangi O'zbekistonda kechayotgan qadriyatlar transformatsiyasining ijtimoiy-madaniy va falsafiy jihatlari ilmiy asosda ochib berishga xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yangi O'zbekistonda qadriyatlar transformatsiyasi jarayoni ijtimoiy hayotning turli jabhalarida namoyon bo'layotgan chuqur va ko'p qatlamli o'zgarishlar bilan tavsiflanadi. Ushbu jarayon, avvalo, jamiyatda inson qadrining ustuvor aksiologik mezon sifatida shakllanib borishi bilan bog'liq

holda namoyon bo'lmoqda. Siyosiy, huquqiy va ijtimoiy islohotlarning markazida inson manfaatlari, huquq va erkinliklarini ta'minlash g'oyasining ilgari surilishi qadriyatlar tizimidagi sifatli siljishlardan dalolat beradi [5]. Mazkur holat jamiyat rivojining markaziga shaxs omilining qo'yilayotgani va ijtimoiy taraqqiyotning insonparvarlik tamoyillari asosida yo'naltirilayotganini ko'rsatadi.

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, globallashtirish va texnologik taraqqiyot sharoitida milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir sezilarli darajada kuchaymoqda. Ushbu jarayon ayrim hollarda qadriyatlarning qayta baholanishiga, ularning ijtimoiy nufuzi va ahamiyatining o'zgarishiga olib kelmoqda. Xususan, ilm, innovatsiya, erkin fikrlash va axborotga ochiqlik kabi qadriyatlarning jamiyat ongida tobora muhim o'rin egallashi zamonaviy ijtimoiy-falsafiy va aksiologik tadqiqotlarda ham alohida ta'kidlanadi [6]. Shu bilan birga, an'anaviy qadriyatlar – oila, hurmat, mehr-oqibat va ma'naviy mas'uliyat kabi tushunchalar o'z ahamiyatini yo'qotmay, balki zamonaviy ijtimoiy ehtiyojlar bilan uyg'unlashgan holda yangi mazmun kasb etmoqda. Bu holat qadriyatlar tizimining moslashuvchan va dinamik xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqot jarayonida aniqlangan muhim natijalardan biri shundaki, qadriyatlar transformatsiyasi keskin va inqilobiy xarakterga ega emas, balki evolyutsion va tadrijiy jarayon sifatida amalga oshmoqda. Yangi qadriyatlar

tizimi eski qadriyatlarni to'liq inkor etish orqali emas, balki ularning jamiyat barqarorligi va ijtimoiy vorisilikni ta'minlovchi muhim jihatlarni saqlab qolgan holda yangilanmoqda. Mazkur yondashuv jamiyat taraqqiyotining barqarorlik, davomiylik va vorisilik tamoyillari bilan metodologik jihatdan uyg'un keladi [7]. Natijada ijtimoiy o'zgarishlar ijtimoiy barqarorlikka putur yetkazmagan holda amalga oshmoqda.

Shuningdek, tahlil natijalari yoshlar va yosh oilalar hayotida qadriyatlar transformatsiyasining yanada faol va tezkor namoyon bo'layotganini ko'rsatadi. Ta'lim tizimining modernizatsiyalashuvi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi bilim va kasbiy malakaga bo'lgan munosabatni tubdan o'zgartirib, ilmparvarlik va innovatsion fikrlashni jamiyatdagi asosiy qadriyatlar qatoriga olib chiqmoqda. Bu holat jamiyatning intellektual salohiyati oshishiga, shuningdek, ijtimoiy moslashuvchanlik va raqobatbardoshlikning kuchayishiga xizmat qilmoqda [5]. Ayniqsa, yosh avlod ongida kelajakni rejalashtirish, shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy faollikka intilish kuchayib borayotgani kuzatilmoqda.

Gender tengligi bilan bog'liq qadriyatlar ham ijtimoiy ongda turlicha talqin qilinayotgan bo'lsa-da, umumiy tendensiya sifatida teng huquq va imkoniyatlarni tan olishga tomon barqaror siljish kuzatilmoqda. Ushbu holat qadriyatlar transformatsiyasining murakkab va ziddiyatli jihatlardan biri bo'lib,

jamiyatda davom etayotgan ijtimoiy munozaralar orqali o'zining muvozanatli va ijtimoiy maqbul shaklini topib bormoqda [8]. Bu jarayon ijtimoiy ongning demokratiklashuvi va ijtimoiy adolat tamoyillarining mustahkamlanishiga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, o'tkazilgan tahlil Yangi O'zbekistonda qadriyatlar transformatsiyasi jamiyat modernizatsiyasi jarayonlarining ajralmas va tizimli qismi ekanligini ko'rsatadi. Qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlar ijtimoiy ong, madaniy muhit va shaxsiy identifikatsiyaga bevosita ta'sir ko'rsatib, jamiyatning ochiq, moslashuvchan va dinamik rivojlanishiga mustahkam falsafiy asos yaratmoqda. Shu ma'noda, qadriyatlar transformatsiyasi Yangi O'zbekiston taraqqiyotining muhim sotsiomadaniy omili sifatida namoyon bo'lmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, Yangi O'zbekistonda kechayotgan qadriyatlar transformatsiyasi jamiyat taraqqiyotining obyektiv va qonuniy jarayoni sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu jarayon globallashuv, texnologik taraqqiyot hamda keng ko'lamlı ijtimoiy islohotlar ta'sirida qadriyatlar tizimining yangilanishiga olib kelib, milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi dialektik uyg'unlikni kuchaytirmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qadriyatlar transformatsiyasi keskin uzilishlar emas, balki tadrijiy va evolyutsion o'zgarishlar orqali amalga oshmoqda.

Maqolada olib borilgan tahlillar Yangi O'zbekistonda inson qadriyatining markaziy qadriyat sifatida shakllanib borayotganini tasdiqlaydi. Inson manfaatlari, huquq va erkinliklarini ta'minlashga qaratilgan islohotlar qadriyatlar tizimida yangi aksiologik ustuvorliklarni yuzaga chiqarmoqda. Bu holat ijtimoiy ong, madaniy muhit va shaxsiy identifikatsiyada sifat jihatdan yangi yondashuvlarning shakllanishiga olib kelmoqda [9].

Shuningdek, qadriyatlar transformatsiyasi jarayonida ilm, innovatsiya, erkin fikrlash va ijtimoiy faollik kabi qadriyatlar ahamiyati ortib borayotgani aniqlanadi. Mazkur tendensiya, ayniqsa, yoshlar va yosh oilalar hayotida yaqqol namoyon bo'lib, ta'lim tizimi va ijtimoiy institutlarning modernizatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, an'anaviy qadriyatlar – oila, hurmat, mehr-oqibat va ma'naviy mas'uliyat zamonaviy ijtimoiy ehtiyojlar bilan uyg'unlashgan holda o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Gender tengligi, axborot makonining kengayishi hamda madaniy xilma-xillik bilan bog'liq qadriyatlar transformatsiyasi murakkab va ziddiyatli jarayon ekanligi ham tadqiqot natijalarida o'z ifodasini topdi. Ushbu jarayonlar jamiyatda bahs-munozaralarni yuzaga keltirayotgan bo'lsa-da, ularning umumiy yo'nalishi ijtimoiy adolat va teng imkoniyatlarni ta'minlashga qaratilganligini ko'rsatadi. Bu esa qadriyatlar tizimining yanada ochiq va

moslashuvchan tus olishiga xizmat qilmoqda [10].

Mazkur tadqiqot asosida quyidagi **ilmiy-amaliy takliflarni** ilgari surish mumkin:

birinchidan, qadriyatlar transformatsiyasini baholashda uni salbiy hodisa sifatida emas, balki ijtimoiy taraqqiyotning zaruriy bosqichi sifatida talqin qilish maqsadga muvofiq;

ikkinchidan, ta'lim va ma'naviy-ma'rifiy siyosatda milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi ta'minlashga qaratilgan falsafiy-aksiologik yondashuvlarni kuchaytirish lozim;

uchinchidan, yoshlar va oilalar bilan bog'liq ijtimoiy dasturlarda

qadriyatlar transformatsiyasining ijtimoiy-madaniy jihatlarini inobatga olish jamiyat barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Umuman olganda, Yangi O'zbekistonda shakllanayotgan qadriyatlar tizimi ijtimoiy modernizatsiya jarayonlari bilan uzviy bog'liq bo'lib, uning markazida inson va uning intellektual hamda ma'naviy salohiyati turibdi. Ushbu holat kelgusida qadriyatlar transformatsiyasini yanada chuqurroq falsafiy tadqiq etish, uning ijtimoiy oqibatlarini ilmiy asosda o'rganish zaruratini yuzaga chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. To'xtayev X. **Qadriyatlar falsafasi va jamiyat taraqqiyoti**. – Toshkent: Fan, 2015.
2. Giddens E. **The Consequences of Modernity**. – Cambridge: Polity Press, 1990.
3. Beck U. **Risk Society: Towards a New Modernity**. – London: Sage Publications, 1992.
4. Ismoilov B.S. **O'zbekistonda ijtimoiy-ma'naviy jarayonlar transformatsiyasi**. – Toshkent, 2019.
5. Habermas J. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. — Cambridge: MIT Press, 1996.
6. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. — Toshkent: O'zbekiston, 2021.
7. Inglehart R., Welzel C. *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
8. Giddens E. *The Consequences of Modernity*. – Cambridge: Polity Press, 1990.
9. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
10. Inglehart R. *Cultural Evolution: People's Motivations Are Changing, and Reshaping the World*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2018.